

ȘEDINȚĂ ASUPRA TEATRULUI RADIOFONIC - 8 APRILIE 1943 (fragmente)¹

Vorbesc²: Vasile (Lulu) Ionescu (directorul general al Societății de Radiodifuziune), Gh.D. Mugur (subdirector general); Alexandru Hodoș (consilierul directorului general); Victor Ion Popa, [Val Mugur], Tudor Mușatescu, Gh. Costăchescu, ing. Alexandru Lohan.

Vasile (Lulu) Ionescu³: Cum vede instituția noastră teatrul radiofonic? Acțiunea trebuie să fie concentrată, [...] să nu se desfășoare în timp prea îndelungat și pentru a nu plictisi pe cel care ascultă. Acțiunea trebuie să mai fie concentrată pentru că prin ea elimini lipsa pe care nu o poți avea când ești la teatru, adică jocul de scenă. Numărul personajelor unei piese de teatru la microfon trebuie să fie cât mai restrâns. De ce? Prin faptul că nu se poate astăzi reda dialoguri susținute de mai multe persoane, nu se poate face distincțiunea unei voci de cealaltă voce.

Au fost cazuri când la noi s-au făcut adaptări radiofonice unde s-au băgat personaje inutile. Dacă pe scena unui teatru un decor care dă într-o casă boierească sau îți reprezintă un castel, poți să prezinți printre personajele care apar pe scenă un servitor-doi-trei, un portar-doi, care să arate și luxul în care trăiește familia unde se petrece acest scenariu, la microfon nu mai are ce căuta succedarea vailor în expunerea unui dialog, când nu ai ce prezenta publicului, decât dialogul care trebuie să existe pentru a ține atențiunea și a lămuri acțiunea care se face. Al treilea principiu este scurtarea acestui scenariu radiofonic numai la o durată de maximum 60 de minute.

Domnilor, acestea sunt gândurile instituției noastre în ceea ce privește crearea genului de teatru radiofonic. Trebuie să vă atrag atenție că acest gen de teatru satisface și pe domnii directori de teatru, proprietari de săli de spectacole, pentru că prin noi se creează în marele public gustul de teatru.

---

¹ Înregistrare gravată pe discuri "Decelith"; pe cutia în care sunt depozitate se mențiunea: "Ședință asupra teatrului radiofonic. 8 IV 1943. RADIODIFUZIUNEA ROMÂNĂ. DISCURI DECELITH – achiziționate de la Elena Lohan, inventariate la nr. 1-14. Se păstrează permanent." Din motive tehnice, nu a putut fi recuperată întreaga înregistrare a ședinței.

² Conform unor mărturii, la această ședință au participat, de asemenea: Horia Furtună (directorul serviciului teatral între 1934-1948), Vasile Voiculescu (consilier-referent literar), Victor Bumbesti și Mircea Ștefănescu (vezi și Victor Crăciun, Petre Condrea, George Cernea-Comănescu, Maria Repede, *Teatrul Radiofonic*, București, Oficiul de Presă și Tipărituri, 1972, p. 127). Din păcate, vocile acestora nu au putut fi identificate în urma audiției documentul sonor recuperat.

³ Vasile (Lulu) Ionescu (1898-1978) - primul avocat al Societății Române de Radio, director cu problemele contenciosului, în 1932; 1934 - subdirector; 1935 - director general delegat; director general (5 septembrie 1940-15 februarie 1945), cu întrerupere pe durata guvernării legionare.

Spunea domnul Hodoș într-o conversație pe care am avut-o cu domnia sa că atunci când a apărut filmul sonor toată lumea spunea că s-a compromis teatrul. Nu, domnilor! Una este amatorul de cinematograful, alta este amatorul de teatru. Și tot așa, altul este amatorul de teatru radiofonic.

Gh.D. Mugur⁴: Ați înțeles ce dorește directorul general. Vrea să provoace teatrul radiofonic și mi se pare că acela care a adâncit mai mult acest teatru radiofonic este un neamț, al cărui articol amplu l-am citit și am extras din el câteva rânduri pe care le-am folosit noi într-un raport. El spune așa: "Teatrul radiofonic este un moment cultural în viața popoarelor de astăzi. Piesele destinate să fie jucate trebuie să fie anume întocmite și adaptate. La radio, contactul spiritual dintre executant și public trebuie stabilit pe cale interioară. Înscenările trebuie astfel făcute încât auditorii să vadă cu urechile. Totul trebuie redus la idee, acțiunea trebuie concentrată în impresii directe, puternic dramatice sau spontan comice. Prin teatru radiofonic, omul participă cu imaginația lui la acțiune, acest teatru provoacă o rezonanță intimă, mult mai adâncă decât teatrul [clasic]. Drama acustică trebuie realizată și noi trebuie să participăm la efortul universal pentru acest teatru-idee, teatrul minții auditive, teatrul decorului sonor."

Aceste rânduri noi le-am folosit într-un raport al nostru.

O altă opinie, tot germană, asupra teatrului radiofonic: "Auditorul nu vede, el urmărește gândul, acțiunea. Decorul e în el. Artiștii trebuie să aibă glas deosebit. Absența decorului vizual îi îngăduie autorului să puie acțiunea în peisagiile cele mai extraordinare. Zgomotul este secundar, esențial este dialogul. Emoția se redă prin vorbe."

Aceste rânduri sunt, cred eu, suficiente pentru a face o desăvârșită lămurire asupra teatrului radiofonic. Dumneavoastră sunteți scriitori de teatru, sunteți oameni de teatru, nu aveți nevoie, desigur, de dascălia noastră, pentru că dumneavoastră aveți talent și știință și știți ce trebuie să faceți, dacă sufletul, firește, vă împinge la lucru. Noi aceasta o dorim: să vă împingă sufletul la lucru.

Domnilor, teatrul nostru, însă, nu o să cuprindă numai piese originale, pentru că noi nu putem renunța la misiunea noastră educativă, noi suntem o școală permanentă, o școală fără de vacanță a țării. De aceea, pe lângă teatru original, realizat cu dumneavoastră, tot cu dumneavoastră trebuie să realizăm adaptările. Adaptări după teatru clasic vechi, adaptări după teatru clasic francez, german, spaniol, italian, adaptări după Shakespeare, adaptări după teatru modern universal, teatru de valoare, bineînțeles, pe urmă adaptări după teatru clasic și modern românesc. Apoi, romane și nuvele prefăcute

---

⁴ Gh.D. Mugur (1878-1949) - director de programe al Societății Române de Radiodifuziune (1929-1940); Președinte al Consiliului de Administrație (1939-1940). A elaborat, în 26 aprilie 1932, *Regulamentul Bibliotecii și Regulamentul programului vorbit*.

în scenete radiofonice, traduceri de piese de teatru care au avut succes la posturile de emisiune din Apus și altceva, la ce ne-am gândit anul acesta. Am încercat și rezultatul a fost foarte bun; rubrica noastră era intitulată "Ce este nou în teatru", adaptări după piesele de succes care s-au jucat la București, ca să poată lua act provincia de ele. Am încercat aceasta cu *Don Carlos* și cred că a fost un lucru reușit.

Vasile Ionescu: Afară de oră.

Gh.D. Mugur: Afară de oră. Acesta este un lucru pe care o să îl discutăm acum, este un lucru foarte important. Domnilor, nu vreau să spun nimic mai mult, pentru că directorul general aproape a schițat tot. Firește că noi ținem să avem cât de mult teatru radiofonic original, drame și comedii care să fie vrednice de scena instituției noastre, pentru că instituția noastră nu este, așa cum cred unii, decât o instituție de agrement și de desfătare, ci a fost, este și va fi totdeauna o instituție de educație și cultură națională. Repet ceea ce spunea directorul general adineauri, ca lucrările dumneavoastră, teatrul acesta care va intra în repertoriul nostru să nu fie mai lung de o oră. Firește că actorii trebuie să se deosebească prin glas, dar este o dorință a conducerii superioare ca fiecare piesă de aci înainte să fie regizată de un alt regizor. Asta pentru o stimulare, pentru o pregătire cât mai desăvârșită a lucrului care se va reprezenta. Cred că este o idee foarte bună. Cred. Este o credință a conducerii noastre și se va vedea rezultatul. Ce rămâne permanent? Rămâne permanent numai regia tehnică.

Acum, acestea sunt în linii mari lucrurile pe care le aveam de spus. Trebuie să trecem acum la amănunte pe care le va da colegul nostru, domnul Hodoș, și din discuție vom vedea ce este mai folositor pentru dumneavoastră, să stabilim criteriile de viitor.

Al. Hodoș⁵: Aproape că aș putea spune că problemele în legătură cu teatrul radiofonic au fost epuizate prin expunerea pe care a făcut-o domnul director general și prin ceea ce a adăugat domnul subdirector general Mugur.

Eu îmi făcusem totuși un fel de apel, aș putea să spun, în care veți regăsi idei care au fost până acum expuse de domnul director general și de domnul Mugur, dar care aș putea să spun că sunt în expunerea mea condensate și închipuite ca un punct de plecare pentru o discuție de amănunt.

Teatrul radiofonic românesc cu scena lui nevăzută și cu locurile răspândite pe toată suprafața ținuturilor locuite de români poate avea mai mulți ascultători decât încap în cea mai vastă scenă de spectacole. Să ne gândim mai ales la aceia care nu au un teatru în orașul, în târgul sau în satul lor sau

---

⁵ Alexandru Hodoș (1893-1967) – scriitor, director al Societății de Radio în anii '30, a îndeplinit și diverse funcții publice și politice (deputat de Someș, subsecretar de stat, director de publicații, director al Teatrului Național). Cf. Titus Vișeu, *Scripta manent. Ghid biobibliografic al scriitorilor din Radio*, București, Editura Casa Radio, 2004, pp. 153-154.

care sunt despărțiți de noi prin hotare nedrepte și pe care niciodată nu îi ajunge turneul unei trupe de actori călători. Pentru aceștia numai noi putem să jucăm în buna și mângâietoarea limbă românească, numai noi, la Radio. Teatrul radiofonic nu face, așadar, concurență neloială celui alt teatru, în carne și decoruri. Dimpotrivă, pregătește terenul, dezvoltă gustul literaturii dramatice și stârnește o fericită curiozitate pentru spectacolul complex care farmecă deopotrivă ochii și auzul. În economia programelor noastre de radio, teatrul acoperă o necesitate sufletească de echilibru între feluritele genuri de muzică care se perindă la microfon și actualitatea de atâtea ori încruntată a știrilor difuzate prin "Radiojurnal".

Ca întreaga noastră emisiune, el îndeplinește un dublu rol: distractiv și educator, o plăcută zăbavă a minții, cum spunea odinioară cronicarul despre cititul cărților, și un prilej binevenit de instruire. [...] Să examinăm împreună posibilitățile unei colaborări și să încercăm a crea ceea ce se cheamă stilul teatrului radiofonic românesc. [...]

S-a crezut câțiva ani de-a rândul, se spunea mai devreme, că apariția filmului vorbit va fi catastrofală, va fi mortală pentru teatrul propriu-zis. Nu a fost așa, iată că teatrul a devenit mai atrăgător ca niciodată și joacă mereu cu săli pline! Noi, cu emisiunile de radio care pătrund până acolo unde spectacolul nu poate să ajungă, vom lărgi posibilitățile de înțelegere a literaturii dramatice, acest lucru este clar. Vom valoriza arta actorului și vom pregăti noi serii de spectatori pentru spectacolele de mâine. Deci, încă o dată, nu concurență, ci conlucrare. Așteptăm sugestii, propuneri și, mai înainte de toate, piese de teatru alcătuite cu îndemănare și scrise cu meșteșug, care să îmbogățească nu numai repertoriul scenei noastre nevăzute, ci însuși patrimoniul literaturii românești. Pentru că o piesă radiofonică reușită evident că este în același timp și o operă literară care se poate ține în picioare de la sine.

Repet că cei mai mulți dintre dumneavoastră au scris scenarii pentru radio, toți cei prezenți, așa încât, încă o dată, rostul nostru aici și semnificația acestei întâlniri a noastră nu este de a vă învăța cum se scrie un scenariu radiofonic. Totuși, aceasta este dorința noastră: de a căuta o posibilitate de realizare a ceea ce sunt realmente cerințele speciale ale stilului de teatru radiofonic cu ceea ce a fost până acum obișnuit talentul dumneavoastră de scriitori dramatici să dea, pentru că înainte de a face piese radiofonice ați fost ispitiți și veți fi și după aceea ispitiți mai mult de cealaltă scenă, care oferă ceea ce, din păcate, radio încă nu a reușit să dea: aplauzele. (*râsete*)

[Val Mugur]: Este problema aprecierii lucrărilor dramatice care se vor prezenta de către scriitori. Nu se poate face o apreciere de lectură fără o apreciere de experimentare la microfon, asta este credința mea. Se vor prezenta lucrări de către noi, de fiecare dintre noi, și vor fi considerate bune sau proaste, fără ca să știm care este criteriul.

Vasile Ionescu: Ne-am instalat provizoriu... Nebănuind de făptuitorii acestei instituții acum 15 ani că în 15 ani de zile vom lua dezvoltarea pe care am luat-o astăzi. Iar localul pe care îl avem la îndemână pentru a putea reda programul nostru este acesta pe care îl vedeți. E nenorocire! Trei studiouri pentru cele 12 ore de emisiuni zilnice, pentru cele 100 de schimbări de decoruri, de intrări în scenă și ieșiri din scenă, cum avem noi astăzi la Radio. Promitem - dacă vom găsi sala respectivă, dacă ne vor ajuta și autoritățile până vom ridica Casa Radiofoniei⁶ - să găsim sala respectivă, fie la un teatru, fie prin împrejurimi, unde am putea să ne deplasăm, pentru că în interiorul acestei instituții nu văd unde am putea pune în practică partea a doua și foarte, foarte utilă pe care a arătat-o domnul Val Mugur. Primim toate sugestiile dumneavoastră.

[Vorbitor]: Părerea mea este să se facă și o serie de [adaptări] romanțate a tuturor vieților poezilor și scriitorilor noștri celebri. De exemplu, viața romanțată a lui Eminescu sau a lui Caragiale. Ar fi interesant.

Al. Hodoș: Nu numai viața romanțată, dar chiar o evocare, o perioadă, un cenaclu... Dacă ar fi în stare cineva, de pildă, să reînvie – în Franța și în Germania au avut foarte mult succes în ultimul timp piesele extrase din istoria politică [...]. Dacă ar fi în stare cineva să reînvie și o ședință a "Junimii" și să facă un scenariu radiofonic de 50 de minute, de un ceas, cu un asemenea...

Vasile Ionescu: Cred că ați urmărit la "Universitatea Radio" unde avem cealaltă latură de manifestare a noastră... în ciclurile cele mai ascultate – pentru că noi urmărim și corespondența pe care auditorii noștri o poartă și ne dau sugestii și ne arată dacă le-a plăcut sau nu - ciclul amintit a fost cel care a interesat cel mai mult. [...]

Al. Hodoș: Cred că nu greșesc când spun că este un fel de oftare românească după trecut. [...]

Vasile Ionescu: Ceea ce cerem noi este să îngrădiți aceste subiecte în ceea ce am expus noi, în așa-zisele directive de teatru radiofonic și nimic altceva. Încolo, nu este nimic limitat, niciun subiect.

Gh. Costăchescu: Piesa de teatru este și ea o incertitudine pentru autor până când nu o vede jucată. Ea se lucrează acasă, în birou, fără o reprezentare a ei, numai auditivă și vizuală. Aceasta este piesa obișnuită de teatru. Reprezentarea auditivă și vizuală a autorului în biroul lui e câteodată dezmințită pe scenă, nu e așa cum ai auzit-o și cum ai văzut-o. Piesa de teatru radiofonic îți cere un

---

⁶ Proiectul Casei Radiofoniei prevedea o "construcție cu un volum de 24 000 m² care trebuia să fie ridicată pe terenul [în] proprietatea Societății de Radiodifuziune, în suprafață de 40 000 m² situat la Arcul de Triumf în perimetrul: Șoseaua Kiseleff, strada Alexandrina, strada Maior Șonțu și șoseaua Mareșal Prezan. Planul «Casei Radiofoniei» cuprindea, pe lângă birourile respective ale instituției, și zeci de studiouri necesare exploatarei și dezvoltării în viitor, precum și o sală de concerte cu circa 2500 locuri. (Această construcție n-a mai avut loc, fiind ridicată pe vechiul amplasament din str. G-ral Berthelot – Nuferilor – lărgit prin expansiune; iar pe locul de la Șosea am văzut că s-au clădit o serie de blocuri și vile)". Vasile Ionescu, *Istoria trece, cuvântul rămâne... Mărturiile ultimului director al Societății Române de Radiodifuziune din perioada comunistă*, București, Editura Casa Radio, 2008, pp. 83-84.

mic sacrificiu: să ucizi reprezentarea vizuală și să nu păstrezi din piesă decât reprezentarea auditivă. E un *craft* aici și e cu dificultate adaptarea autorului la a scrie acest gen de piese și când reușește are și succesul asigurat [...]. Problema constă în marea disproporție de răsplată materială, a muncii, a operei de creație între onorariile pe care Societatea le-a dat [...]. Am primit pentru piesele de la dumneavoastră... pentru prima 3000 de lei și pentru a doua 5000.

Vasile Ionescu: Simbolic a fost. Domnule Costăchescu, trebuie să adaug însă că autorul de teatru radiofonic se va bucura de alt avantaj: prezentarea lui în fața a sute de mii de auditori fără să îl coste niciun ban pentru reclama respectivă. Dacă pentru teatru ați fost nevoiți să plătiți până acum cel puțin afișul prin care să se vadă că piesa este a dumneavoastră, de data aceasta această reclamă este gratuită [...].

Ce ar fi de stabilit împreună cu dumneavoastră: care ar fi cel mai potrivit timp pentru programare, ora programării acestor manifestări ale noastre? Astăzi, teatrul celălalt începe la ora 7 și se termină la ora 9. Nu?

Al. Hodoș: Această chestiune cred că depinde de două lucruri deosebite. Una să zicem că ar fi ora la care ascultarea acasă a teatrului radiofonic este mai prielnică. Dar vine o a doua problemă, o problemă de tehnică și de organizare a noastră, fiindcă ora noastră de teatru radiofonic trebuie să o punem oarecum și în funcțiune de felul cum actorii sunt disponibili [...].

Vasile Ionescu: Dar trebuie să vă atrag atențiunea, domnule consilier, că numai Bucureștiul are lumină toată noaptea. În toată țara, provincia, la ora 2 nu are posibilitatea să asculte "Radiojurnalul" și ce îl interesează pentru că uzinele, pe de o parte din economie de combustibil, pe de altă parte neavând capacitatea respectivă, nu dau lumină decât de la anumite ore. Începe la 6 după-masă până la ora 10 seara.

Al. Hodoș: Se pune, domnule director general, o problemă pe care domnul Victor Ion Popa cred că o are deja soluționată, a actorilor cu care facem acest teatru. Domnul Victor Ion Popa știu că este pentru o trupă stabilă. [...]

Victor Ion Popa⁷: [...] Dar ei trebuie educați special ca să vorbească la microfon [...] amestecul acesta îngrozitor de actori la microfon, oameni care nu aveau nimic de-a face cu microfonul...

---

⁷ Victor Ion Popa (1895-1945) – dramaturg, prozator și regizor, unul dintre primii colaboratori permanenți ai Societății Române de Radiodifuziune. "Invitat încă din 1928-1929 de către Gh. D. Mugur, V. Voiculescu și Horia Furtună să preia «grijile» teatrului radiofonic, Victor Ion Popa (pe atunci director al Teatrului național din Cernăuți) își mută la București centrul de greutate al activității sale prodigioase și se angajează deplin în configurarea repertoriului teatral radiofonic, dar și în personalizarea noii formule sonore". (Titus Vlăjcu, *op. cit.* p. 254).

Vasile Ionescu: Și eu sunt pentru o trupă stabilă de teatru radiofonic, pentru că mă ușurează pe mine dintr-un alt punct de vedere: nenorocirile de intervențiuni de a-l pune și pe x, și pe y, și pe z. Domnilor, vă spun, nu a fost o repartiție de piesă de teatru ca pentru cinci personaje să nu am intervenții de 100 de actori.

Al. Hodoș: Și atunci niciodată să nu dau ascultătorilor mei din țară marii noștri actori la microfon?

Vasile Ionescu: Nu exclude, să fim înțeleși! Nu exclude ca să folosim orice element din afara teatrului radiofonic, din actorii noștri. După cum astăzi teatrele împrumută marii actori de la o scenă la alta, nimic nu mă poate opri pe mine ca să programez un actor. Domnule Costăchescu, da, te rog!

Gh. Costăchescu: Mie mi s-au jucat la radio două piese...

Vasile Ionescu: Și pot spune cu succes. Tăticul meu de pe front ai stors lacrimi cu el...

Gh. Costăchescu: În cadrul propagandei militare vreo 3-4, dar înainte două [piese]: *Vacanța de Paști* [...] și îmi dau seama de procesul de creație a piesei de teatru radiofonic, că diferă de celălalt. Piesa de teatru duce cu ea o incertitudine pentru autor până nu și-o vede jucată. [...] Cred că problema este să ai o justă răsplătire, fiindcă fără acest stimulent nu îi văd stimulați pe niciunul dintre noi.

Vasile Ionescu: Domnule Costăchescu, pentru a-mi face o idee de ceea ce ar putea să vă mulțumească pe dumneavoastră, eu aș vrea și din punctul acesta de vedere să-mi dați sugestii. Sunt alături de dumneavoastră: pentru a crea ceva este o muncă în plus. Pentru a face ceva nou îți trebuie să pui și pasiune, pentru ca această pasiune să o poți pune în integritatea ei, îți trebuie libertate de acțiune și timp, adică sacrificând alte activități. De aceea, aș vrea să cunosc din partea domniilor voastre cam la ce quantum de onorarii, să avem o scară care v-ar putea mulțumi pe dumneavoastră și eu să mă fac susținătorul acestor interese ale dumneavoastră.

Al. Hodoș: Dar mai este ceva... Este totuși o mică și subtilă diferență între felul cum se stoarce, cum se epuizează o lucrare de teatru într-o serie de spectacole și ce-i mai rămâne încă după ce se reprezintă o singură dată la microfon.

Victor Ion Popa: Nu îi mai rămâne nimic.

Vorbitor: Domnule Hodoș, în legătură cu această prezentare la microfon, aș vrea să fac o propunere. Adică: să nu fie autorul radiofonic strâns numai la prezentarea lui la microfon o singură dată, ci de mai multe ori. Adică, să fie reluări, dar reluări cerute de public, nu la aceeași oră, ci la ore diferite.

Al. Hodoș: Iată ce îi mai rămâne, că domnul Popa spunea că nu îi mai rămâne nimic după ce este jucată o dată la radio. Îi mai rămâne de a mai fi jucată, îi mai rămâne de a fi tipărită.

Vasile Ionescu: Din acest punct de vedere veți avea în curând satisfacția, întrucât să sperăm că posturile noi de emisiune vor intra poate și în cursul acestui an în funcțiune, dar în 1944 rețeaua noastră va fi sporită și vom avea pe zi cel puțin patru programe. Deci, posibilități de programare vor fi. Va lucra Timișoara după un program autonom, după cum va lucra și Iașiul, iar Bucureștiul va lucra pe două programe separate: lungimea de undă – un program, "Metropola" – alt program. Deci, cu patru programe în funcțiune zilnic, vom avea și noi posibilitățile de programare. Dar gândiți-vă dumneavoastră astăzi că dăm numai un singur program și în timpurile prin care trecem programul nostru trebuie întocmit și în funcție de cerințele politice, și de îndrumările guvernului. Dacă în aceste zece ore de emisiune avem 14 spărturi în program... nu știu dacă ați urmărit: sunt șase "Radiojurnale" românești, sunt două nemțești, sunt trei... ucrainene, două ruse și unul în turcă, nu vă mai vorbesc de orele speciale, "Țări prietene" etc.

Iar noi, obligați în fiecare zi la o anumită oră fixă aceste ore speciale de emisiune să le avem programate. Deci, ne rămâne între două manifestări de această natură un spațiu foarte restrâns de programat. Nu știu dacă dumneavoastră vă puteți imagina greutatea pentru noi de a întocmi de la zi la zi un program în aceste condițiuni și acest program să satisfacă toate cerințele, toate gusturile publicului, de la cel mai puțin instruit până la cel mai instruit și, pe de altă parte, să găsim posibilitatea ca să ținem interesul treaz, interesul abonaților, pentru că noi alt client neavând și alte venituri neprimind decât de la abonații noștri interesul nostru este de a-l capacita, adică de a ne face chiar propria noastră propagandă pentru a avea cât mai mulți abonați la radio. Așa că punctul de vedere exprimat de domnia voastră va fi ținut în seamă de noi pe măsură ce posibilitățile noastre de programare se vor lărgi. Nu e mai puțin adevărat că noi și până astăzi am reluat.

Gh. Costăchescu: Nu uita că dacă faci teatru radiofonic o dată pe săptămână ai nevoie de 52 de lucrări pe an.

Vasile Ionescu: Domnule Costăchescu, în această privință am primit zilele trecute buletinul Uniunii Internaționale de Radio. Și acolo este făcut procentajul pe țări pentru fiecare gen de program radiofonic. Și vă rog să credeți, este și spre mândria noastră că ocupăm locul de frunte după țările civilizate în ce privește programul nostru. Nu ne lipsește din program absolut nicio activitate intelectuală.

Problema drepturilor de autor la microfon este o problemă care mă interesează pe mine în special pentru că în conferința de la Paris, în 1936, când s-a pus problema drepturilor de autor pe care am ridicat-o eu și nu s-a soluționat nici până astăzi, era cea mai vitală problemă pentru a putea avea colaborarea domniilor voastre. Știți prea bine că o operă literară atrage după sine două drepturi de

autor: dreptul de autor al creației și dreptul de execuție, de manifestare în public. Eu susțin că la microfon aceste două drepturi sunt contopite, pentru că microfonul simultan face și expunerea creației dumneavoastră, și multiplicarea și că nu există drepturi distincte.

Vorbitor: Poftim? Și dacă se joacă a doua oară?

Vasile Ionescu: A doua oară aceleași drepturi merge. Trebuie să vă aduc la cunoștință că aceste investițiuni se ridică la fabuloasa sumă de 3 miliarde și jumătate, la care statul nu contribuie cu nici o centimă, că ele se fac numai din venituri proprii ale noastre, că programele noastre ne costă, orice manifestare, orice cuvânt spus la microfon este onorat de noi. Voi căuta ca prin bugetul nostru să vă aloc și pentru teatrul radiofonic sumele de așa natură încât să pot satisface cea mai exigentă pretențiune materială. Și nu mă uit în special la dl Costăchescu care a căutat să precizeze colaborarea din acest punct de vedere cu noi, ci v-o spun cu răspunderea pe care o am în fruntea acestei instituțiuni că voi căuta nu să vă momesc prin a vă face colaboratori ai noștri, ci pentru a răsplăti că am recunoscut că astăzi munca intelectuală nu este răsplătită. Nu am stabilit ceea ce voia dl Tudor Mușatescu să spuie: ce facem cu piesele date și ne jucate? Nu?

Tudor Mușatescu: Comandate.

Vasile Ionescu: Comandate.

Tudor Mușatescu: Există piese comandate?

Al. Hodoș: În momentul de față nu, dar în principiu există. Eu vreau să fac o adaptare pentru microfon a unei comedii de Aristofan și i-o dau lui Tudor Mușatescu să o facă și el are dreptate să îmi spună că nu mai sunt îndrituit să i-o resping din moment ce piesa i-am dat-o eu spre prelucrare, iar despre însușirile lui de meșteșugar sunt dinainte avizat, fiindcă l-am chemat...

Vasile Ionescu: Domnule consilier, cred că pe lângă cei competenți pe care îi avem noi în sânul instituțiunii vom lărgi acest comitet de programe pentru teatru cu unul sau doi dintre dumneavoastră, pentru a avea cât ai multă garanție asupra obiectivității care se pune de către instituție în alegerea ei. Așa cum Teatrul Național are deja... un comitet în care va fi cooptat unul sau doi dintre dumneavoastră.

Vorbitor: Este nevoie de un comitet foarte larg care să facă o apreciere justă și afară de orice putință de tăgadă.

Al. Hodoș: Justă în raport cu conștiința celui care judecă.

Vorbitor: Sigur, natural.

Vasile Ionescu: Vom coopta și autorii dramatice. O să îl rugăm și pe dl consilier (Al. Hodoș – *n.red.*) să ia parte la ședințele noastre, așa că voi organiza acest comitet de programe cu cooptările respective. Vom coopta doi inși din partea dumneavoastră.

Victor Ion Popa: Aici sunt două chestiuni care sunt foarte importante. Este altceva, este omul care le va pune la microfon, iar dumneavoastră trebuie înainte de a porni orice... cred că ar trebui să trimiteți doi-trei-patru băieți în străinătate să lucreze câteva luni de zile la niște microfoane serioase, fiindcă cu ceea ce am încercat noi pe aici și am făcut, slavă Domnului! - și dintre toți domnii ăștia de aici eu am făcut experiențele cele mai multe la microfon -, nu știm mare lucru. Dacă vom prezenta din nou piesele, oricât de bune vor fi ele, dacă le vom prezenta insuficient și iar cu actori la întâmplare și luați, așa cum spui matale, pe recomandării sau luați pe anumite prietenii, "Hai să îl iau pe acesta, nu are angajament și îl iau pe ăsta ca să spuie la microfon", dacă vom porni pe chestia asta, atunci dăm peste cap și cele mai bune lucrări.

Vasile Ionescu: Domnule Popa, este foarte adevărat că pentru ca reușita lucrării dumneavoastră să fie desăvârșită la microfon cele două regii, artistică și tehnică, trebuie să fie la înălțime. Cred că a trimite în străinătate pentru regia artistică un regizor sau doi...

Victor Ion Popa: Și una, și alta, să nu se supere prietenul meu Lohan, dar toți avem de învățat.

Vasile Ionescu: Nimic de zis. Și chiar cred că în fiecare zi învățăm ceva...

Victor Ion Popa: Dați-mi voie. Despărțirea aceasta între regie tehnică și regie artistică, adică acela stă numai în studio și ăla se ocupă [...] este o greșeală, nu mai este un acord, nu mai este o sincronizare, nu mai este atmosfera care trebuie.

Vasile Ionescu: Domnule Popa, toate aceste inconveniente, repet încă o dată, sunt din cauza localului. Instalațiunile noastre tehnice care au pornit inițial numai pentru o singură transmisiune au fost refăcute de noi tot în acest local pentru a putea da două transmisiuni. Trecerea însă de la una la alta comportă o serie întreagă de manevre tehnice. Până în momentul în care ne vom face studiourile și sunt prevăzute studiourile speciale pentru teatru cu acel denumit supervisor tehnic care să coordoneze regia artistică cu regia tehnică, până atunci nu putem face decât improvizații. În programul nostru de lucru am prevăzut toate posibilitățile dezvoltării optime din toate punctele de vedere, ca programul nostru să fie prezentat în condițiuni excepționale. Astăzi ce avem? La o ferăstrucă unde se face și conducerea tehnică stau trei inși suprapuși – dacă or fi trei ca mine nu încap –, ca să poată manevra sau ca să poată conduce de la fereastră. Iată, deci, că ne punem în imposibilitatea de realizare numai faptul cum suntem astăzi organizați. Nu avem ce face, dorim să trecem cât mai repede la realizarea noastră și la dorința culminantă de a avea o Casă a Radiofoniei propriie și acolo veți găsi tot aparatul

și toată repartiția pentru a putea face orice gen de programe. Te rog, domnule Lohan, dumneata ca regizor tehnic care ai inițiat...

Al. Lohan: Domnule director general, domnul Victor Ion Popa are perfectă dreptate: avem lipsuri și azi tehnice. Dar dumnealui nu uită un lucru: că a lucrat cu mine acum cinci ani un an de zile...

Victor Ion Popa: Am lucrat foarte bine cu dumneavoastră.

Al. Lohan: Și am făcut niște piese de mare succes, dar nu pentru că aveam mijloacele de azi. Aveam o pregătire pe care o făceam și stăteam și ne chinuiam cum îl înecăm pe acela, indiferent că trebuia să aduc farfuria de la Berlin sau [...] de la bufetul Societății. Deci problema nu se pune în a avea mijloace tehnice, pentru că am făcut performanțe în anul acela cu dl Victor Ion Popa. În *Chestiunea aventura*, în studioul mic când s-a făcut cu șase discuri improvizate... care azi avem și totuși s-au făcut performanțe tehnice enorme, care astăzi nu s-au mai făcut, pentru că atunci se făcea pentru o pasiune și pe urmă s-a diminuat, nu s-a mai dat atenție.

Vasile Ionescu: Altă problemă pe care o ridic eu. Cum credeți dumneavoastră că este mai bine? A avea un regizor permanent al nostru pentru toate piesele sau fiecare piesă după genul ei să aibă regizorul care este pregătit?

Vorbitor: Care regizor?

Vasile Ionescu: Regizor artistic, pentru că tehnic [...]

Victor Ion Popa: Deocamdată trebuie să fie măcar unul care să priceapă bine ceea ce se numește voce la microfon, ce se numește distanță de microfon și așa mai departe. Măcar unul să fie.

Al. Hodoș: Dar care este acela?

Victor Ion Popa: De aceea spun că trebuie să meargă în străinătate să învețe.

Alexandru Hodoș: Până acum am înțeles că este numai unul care nu mai este disponibil! Este Victor Ion Popa.

Vasile Ionescu: Să încercăm întâi prin mijloace proprii și în cazul în care nu reușim vom aviza asupra unui studiu pe care să îl facem în străinătate. Dar trebuie să ne găsim, într-adevăr, omul care să puie pasiune pentru această regie artistică a pieselor. Domnilor, să știți că am urmărit și mă pasionează toate ramurile de activitate în societate și tehnică, și administrativă, și a programelor. Și de multe ori am picat în timpul emisiunii la control. Am găsit pe domnul regizor artistic ori cu monoculul stând rezemat la colțul ușii, nici cel puțin nu vedea pe fereastra din studio ce se petrece, urmărea textul cum îl pune... Așa fac și eu din biroul meu. Cred că regizorul trebuie să stea lângă microfon (*bate în masă*), înăuntru, la artiști, pentru a indica intrările respective, pentru a indica atitudinea și asta se face mai întâi la repetiții și o urmărește dacă în momentul emisiunii se respectă aceste instrucțiuni pe care le-a dat la

repetiție. Și în loc să ne mulțumim cu o repetiție-două, să facem mai multe repetiții, vom ridica onorariile actorilor, ca să îi despăgubim de aceste drumuri care se vor face, ca să ajungem la perfecționarea lor.

Vorbitor: Domnule director general, domnul Popa a făcut această treabă, cum spune domnia sa, că a făcut treabă serioasă și bună. Dar de ce? Avea o trupă permanentă domnul Popa atunci. Această trupă permanentă trăia cu iluzia că va fi angajată la Radio și deși era foarte prost plătită, vă aduceți aminte, infam plătită...

Victor Ion Popa: Cu 10.000 de lei toată trupa...

Vorbitor: Luau actorii câte 500 de lei pe lună, dar repetau... să spună domnul Popa... de la ce oră până la ce oră la dumnealui acasă⁸, afară de repetițiile de aici. Așa se poate face treabă serioasă.

Vorbitor: Domnule director general, din toate discuțiunile purtate nu reiese decât o concluzie: ca teatrul radiofonic să purceadă, să promoveze, se pune problema onorariilor, care încă nu s-a rezolvat.

Vasile Ionescu: Am auzit o sugestie de la domnul Costăchescu și vă rog să credeți că am auzit-o cu amândouă urechile, cu toate că ascultam cu stânga în direcția domniei sale. Spunea că 20.000 de lei încă nu ar fi suficient... parcă așa spunea. Pentru că suntem la începutul acestei activități și pentru a nu speria pe cei care au în mână destinele financiare ale instituției, să îi sperii cu onorarii prea mari, că atunci nu facem nimic, să fim la început și să câștigăm printr-o tactică punctul nostru de vedere, adică treptat-treptat să ajungem la răsplata integrală a muncii dumneavoastră. A face astăzi diferența de la 5000-8000 de lei, trecând la 40.000-50.000 de lei, ar fi un salt prea mare și pentru bugetul societății care, vă spun, trei sferturi este afectat investițiilor. Eu nu vă fac promisiunea că după cinci ani de zile când voi termina investițiile nu voi avea ce face cu banii, că atunci o să vă dau integral dumneavoastră. Dar până atunci cum trec eu acest hop? Discuțiunea pe care o purtăm astăzi cu dumneavoastră este tocmai de a înlătura toate inconvenientele și a putea da... cred că și dorința dumneavoastră este la fel ca și a noastră, ca ceea ce prezentăm să prezentăm în condițiuni

---

⁸ "Pregătirea emisiunilor radiofonice însemna pentru Victor Ion Popa și pentru actorii pe care îi alegea piatra unghiulară a preocupărilor sale. Repetițiile se făceau temeinic la locuința lui din str. Al. Donici, fiindcă la Radio nu exista o sală potrivită. Rolurile erau distribuite cu cea mai mare grijă, nu pe criterii fizice, de scenă, ale interpreților, ori pe acelea de «vedete» cu renume, cunoscute ca atare de spectator. El viza alt public, ascultătorii Radiodifuziunii care erau mulți împrăștiați prin toate colțurile țării. Portretul fizic și moral al personajelor era întregit de regizorul Popa pe considerentul auditiv – efectele și inflexiunile vocale alcătuind, după părerea lui, așa-numita «paletă a vocilor». În scopul acesta încerca mereu câte 2-3 și chiar mai mulți actori pentru fiecare rol al piesei. Ne strângeam în biroul său unde făceam, cu glasuri potrivite, lectura piesei, iar dânsul se ducea să ne asculte tocmai în a treia cameră și astfel se potrivea diapazonul fiecărei voci. Prin metoda aceasta se obțineau, de cele mai multe ori, efecte surprinzătoare și în emisiunea radiofonică de teatru nu se puteau confunda două personaje, pentru că vocile nu erau niciodată asemănătoare." (N.N. Matei, *Victor Ion Popa, înfăptuitor al Teatrului Radiofonic*, în Victor Crăciun, Petre Condrea..., *op. cit.*, pp. 26-27).

excepționale. Este numele dumneavoastră în joc și numele instituției în joc! Deopotrivă ținem fiecare la obrazul nostru.

Vorbitor: Adică, domnule director, în afară de piesele noastre vă trebuie un animator aici.

Vasile Ionescu: Da. Dacă dumneavoastră ni-l puteți indica, eu îl îmbrățișez.

Vorbitor: Nu este altul decât Victor Ion Popa...

Vasile Ionescu: Eu aș face încă o propunere. Domnul Victor Ion Popa să își aleagă un colaborator pe care să îl formeze în spiritul domniei sale. [...] Dacă domnul Mugur se angajează să se ocupe de regia teatrală, eu îl pot dispensa pe domnia sa de activitatea juridică trecându-l la teatru. Deci, fiind decongestionat de contenciosul Societății, activitatea dumată o depui dincoace.

Vorbitor: Teatrul radiofonic nu se poate dezvolta fără această răsplată materială, că și scriitorul are stomac, și el trebuie să se îmbrace...

Vasile Ionescu: Domnul meu, că acest punct de vedere al dumneavoastră era cunoscut instituției noastre este faptul că eu am căutat înainte de a avea sugestiile dumneavoastră să vă arăt necesitatea sporirii acestui onorariu. În principiu, suntem cu toată inima și cu amândouă mâinile pentru asta. Dumneavoastră mi-ați dat exemplu că viața s-a scumpit cum s-a scumpit, dar eu trebuie să vă spun că veniturile mele sunt aceleași. Eu nu am scumpit tariful radiofonic de cinci sau zece ori. Abonatul la Radio plătește anual infima sumă de 1600 de lei pentru ascultare de 10 ore zilnice. Dacă aș îndrăzni ca pe 1 ianuarie să dublez acest tarif veți vedea și dumneavoastră repercusiunea pe care am avut-o în octombrie 1940 când am avut îndrăzneala de am făcut tariful de la 900 la 1600 și când am fost amenințat cu desființare de abonament și dacă nu aș fi fost cu curajul tuturor acțiunilor mele de a primi această înfruntare a opiniei publice, foarte timorat de aceste amenințări, aș fi fost poate și astăzi la acest tarif de 900 de lei. Eu mi-am luat angajamentul față de guvern și am spus când am discutat cu dl prim-ministru: "Domnule Ionescu, te privește reacțiunea publică!" Am spus că o iau asupra mea. Pe domnul prim-ministru îl va interesa o zi-două-trei, mâine va veni scumpirea săpunului, îl va interesa scumpirea săpunului și mă uită pe mine de la Radio, poimâine cade Odessa, va fi un entuziasm general și s-a uitat scumpirea tarifului la Radio. De la 1 ianuarie vreau să îl modific și voi face tariful... cel de la țară care are un aparat pe baterii este pus la aceeași categorie ca și orașeanul care are lumina electrică, priza și are radio și îl ascultă fără nicio altă cheltuială. Voi face însă pentru știința publicului încasarea lunară nu prin factorul poștal, care astăzi neavând interes vine și te întreabă dacă ai plătit abonamentul, scrie pe chitanță "Refuză plata" și îmi dă mie de lucru pe urmă ca să îi urmăresc în restanță. Voi înființa Carnetul radiofonic pe cinci ani de zile cu cuponul respectiv de plată. Își trimite cetățeanul la oficiul poștal pe cine vrea, la oricare oficiu poștal, depune cuponul și banii, iar cuponul

ajunge la mine și îmi înregistrez evidența abonaților. Plata fiind făcută lunar, natural că mai ușor îi vine să plătească, să zicem, 400 de lei lunar abonament la Radio decât să îl pun la trimestru să îi iau 1200 de lei, că poate nu îl găsești în buzunar în momentul acela cu 1200 de lei. Deci vom ajunge la artificii, care de fapt sunt artificii de procedură, pentru a îmbrobodi în capsule convenabile cele mai grele măsuri de realizat.

În situația în care mă găsesc astăzi, cu un buget deja întocmit și în plină executare, când mă gândesc în plină investiție, promisiunea mea este de a veni în sprijinul dumneavoastră cu o condiție: să veniți și dumneavoastră în sprijinul meu. Și atunci, uniți aceste două interese să ajungem la mediana intereselor comune. Dorința vie este la o colaborare intimă cu dumneavoastră, pentru care din momentul de față vă mulțumesc în primul rând pentru atențiunea care ați dat-o invitației noastre de a răspunde la convocarea pe care am făcut-o și pentru interesul de a promova, alături de noi, acest gen de teatru. Iar eu fac promisiunea să fiu susținătorul dumneavoastră.

Transcriere și note: Lavinia Ivașcu, realizator – Serviciul Patrimoniu Cultural și Arhive/SPCA